

кримінального правопорушення є науковою категорією, дослідження якої необхідно під час визначення криміналістичної характеристики. Зі свого боку, втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність також характеризується окремими специфічними особливостями, що мають своє відображення у слідовому масиві, залишеному після вчинення кримінального правопорушення.

1. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005. 20 с.

2. Ікаєв А. Р. Розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». – Київ, 2020. 20 с.

3. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладенні юристів) : навч. і практич. посібник. Харків : Рубікон, 1997. 432 с.

4. Ікаєв А. Р. Джерела криміналістично значущої інформації під час розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2020 № 43. С. 168–171.

Олена ПРОЦЕНКО

науковий співробітник відділення
організації наукової роботи відділу
організації наукової діяльності
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ У КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА ВИКЛИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Гендерно зумовлене насильство належить до категорії найсерйозніших викликів у сфері захисту прав людини, оскільки воно порушує основоположні принципи верховенства права, гендерної рівності та недискримінації. Проблема має комплексний характер і вимагає не лише реагування з боку правоохоронної системи, а й розробки цілісної державної політики, спрямованої на захист постраждалих та формування ефективних механізмів профілактики. Ефективна протидія цьому явищу потребує нормативно-правового забезпечення, яке поєднує національні інструменти з міжнародними стандартами [1; 2].

Світова спільнота виробила низку документів, які визначають орієнтири у сфері протидії насильству. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979) [1] закріпила фундаментальні зобов'язання держав. Подальшим кроком стало прийняття Стамбульської конвенції (2011) [2], яка є найбільш комплексним

міжнародним договором у сфері захисту жінок від насильства.

Насильство за ознакою статі має значні соціальні наслідки. По-перше, воно руйнує інститут сім'ї, створює умови для міжпоколінної передачі насильницьких моделей поведінки. По-друге, воно має економічний вимір: витрати держави на лікування постраждалих, судові процеси, соціальні виплати значно перевищують витрати на превентивні заходи. По-третє, психологічні наслідки для дітей, які стають свідками насильства, формують високі ризики повторного відтворення агресивних моделей у дорослому житті. Отже, насильство становить загрозу соціальній безпеці та розвитку держави [3, с. 186].

Україна поступово імплементує міжнародні вимоги в своє законодавство. Основу правового регулювання становить Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII (2017) [4]. Важливим є також Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV (2005) [5]. Їм кореспондують підзаконні акти, зокрема Постанова КМУ від 22.08.2018 № 658, якою затверджено Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству [6].

Нормативна база демонструє прогрес у формуванні системи захисту, проте її імплементация залишається проблемною. Значна частина постраждалих не отримує належної допомоги, що пов'язано з інституційною слабкістю та правовими прогалинами. Дослідження показують, що правозастосування в Україні часто має декларативний характер, а механізми захисту не є достатньо ефективними [1; 7, с. 198].

Як справедливо наголошується у сучасних наукових дослідженнях, відсутність спеціальних норм, які б прямо встановлювали кримінальну відповідальність за насильство за ознакою статі, має низку негативних наслідків: з одного боку, це ускладнює ідентифікацію діяння саме як злочину з гендерним підґрунтям, а з іншого – призводить до заниження його суспільної небезпеки, оскільки кваліфікація відбувається за загальними статтями без урахування гендерного мотиву. Подібна правова невизначеність, як відзначають автори, фактично послаблює правозахисний потенціал держави та знижує ефективність механізмів захисту постраждалих осіб [3, с. 189]. Саме тому питання законодавчої імплементации міжнародних стандартів, зокрема вимог Стамбульської конвенції, набуває особливої актуальності в сучасних умовах європейської інтеграції України.

Нормативно-правове забезпечення протидії насильству за ознакою статі доцільно розглядати і крізь призму положень Кримінального кодексу України. Хоча останніми роками кримінальне законодавство України зазнало суттєвих змін у напрямі протидії домашньому насильству та злочинам проти статевої свободи, воно все ще не містить окремих статей, які б прямо передбачали кримінальну відповідальність саме за насильство за ознакою статі. Сучасні положення Кримінального кодексу України регулюють питання домашнього насильства (ст. 126-1), примушування до шлюбу

(ст. 151-2), а також передбачають низку складів злочинів проти статевої свободи та недоторканості особи (статті 152–156). У цих нормах законодавець відобразив міжнародні тенденції, зокрема концепцію добровільної згоди як визначальну у складі злочину зґвалтування. Проте жодна з цих норм прямо не визначає гендерний мотив як кваліфікуючу ознаку, що підвищує суспільну небезпечність діяння [8].

По-перше, у правозастосовній практиці відсутність чітких критеріїв дозволяє органам досудового розслідування і судам кваліфікувати злочини на власний розсуд, часто зводячи їх до менш небезпечних правопорушень або адміністративних проступків. Як наслідок, багато випадків систематичного переслідування, приниження чи психологічного насильства залишаються поза межами кримінально-правового реагування [9].

По-друге, відсутність у законодавстві прямої згадки про насильство за ознакою статі суперечить міжнародним стандартам, зокрема вимогам Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979) [1] та Стамбульської конвенції (2011) [2].

По-третє, значною проблемою є етап досудового розслідування. Практика показує, що правоохоронні органи часто не приділяють належної уваги таким справам, особливо якщо йдеться про психологічне чи економічне насильство, яке складно довести. Типовими є ситуації, коли заяви потерпілих не вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань, провадження закриваються через «відсутність складу злочину» або зтягуються перевірки [9]. Це призводить до вторинної віктимізації постраждалих, знижує рівень довіри до поліції та позбавляє осіб доступу до правосуддя.

По-четверте, у правовому полі бракує криміналізації окремих форм насильства, прямо визначених Стамбульською конвенцією, зокрема сталкінгу (переслідування), примусових шлюбів, каліцтва жіночих статевих органів, злочинів «з мотивів честі» [2].

Як наслідок, комплекс проблем – від відсутності спеціальних кримінальних складів до неефективного досудового розслідування – зумовлює ситуацію, коли формальне існування правових норм не гарантує постраждалим реального захисту. Це підсилює необхідність внесення змін до Кримінального кодексу України [8], а також розробки спеціальних методичних рекомендацій для слідчих і прокурорів щодо кваліфікації та доказування насильства за ознакою статі.

Отже, хоча кримінально-правове регулювання в Україні вже містить важливі положення у сфері протидії насильству та злочинам проти статевої свободи, відсутність у Кримінальному кодексі статей, які б безпосередньо кваліфікували насильство за ознакою статі, зумовлює необхідність подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Це є передумовою ефективного захисту прав людини, посилення рівня захищеності осіб та реалізації принципу верховенства права у сфері гендерної політики.

1. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 груд. 1979 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11 трав. 2011 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.
3. Проценко О. Забезпечення рівня захищеності осіб від проявів домашнього насильства. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. № 2. DOI:10.31733/2078-3566-2021-2-186-190. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/6827/1/28.pdf>.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.
7. Камишанський О., Проценко О. Аналітичний огляд законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії насильству в Україні. *Науковий вісник ДДУВС*. 2023. Спец. вип. № 2. С. 194–201. DOI:10.31733/2078-3566-2023-6-194-201. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/12787/1/29.pdf>.
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
9. Проценко О. В. Проблемні питання щодо запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі в практичній діяльності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2023. № 6. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8945> URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/law/2023/6/8945/>.

Віталій РАДЧЕНКО

старший викладач кафедри
криміналістики та домедичної
підготовки Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Андрій ПОДЕРВІНСЬКИЙ

старший офіцер відділення сил
підтримки Збройних Сил України

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТУРНИКЕТІВ ЯК КЛЮЧОВИЙ
ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ПОТЕРПІЛОГО
НА ПОЛІ БОЮ**

Повномасштабна російсько-українська війна супроводжується великою кількістю поранень кінцівок, які можна поділити на три види: поранення без пошкодження магістральних судин, поранення з пошкодженням магістральних судин, і як наслідок, масивною кровотечею та травматичною ампутацією кінцівок. Одним з найефективніших методів збереження життя